

MA-129

Somogyi néprajzi Múzeum
Néprajzi adattár

MA-129

Gyűjtő /
Gyűjtés ideje: 1957.

Tautaloni Monografia

8 lap, 1 tábla

Toldrási mintás; műve
Szarmutás; XXXIII

Iratgyűjtő

MSZ 5617
PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

Leitározás

Adatokat az országos ltr. 139. tábla alól.

1329

MA - 129

V/17/1 #

Mike község és Nagyálláspuszta
monográfiája.

I. A lakóhely neve, elhelyezkedése, nagysága.

1. A lakóhely neve : Mike. Az 1554-es török kincstári adójegyzékben még Miske néven szerepelt a község.

Nagyállás-puszta/Mikéhez tartozik/. Régen Iná-
kut-puszta néven volt ismeretes.

2. A lakóhely földrajzi elhelyezkedése és fekvése : Sem demberzati, sem vízrajzi adottságok nem járulhattak hozzá, a község hegének megválasztásába; egyetlen nagyarázatát abban látjuk, hogy a török időből maradt erődítmények épületanyagát a későbbi építkezések felhasználták. A török időkben a jelenlegi község déli határában erődítmény volt. Ennek tégláiból épültek későbbi időben a majorsági épületek, a földesur kastélya; ez a majorság képezte nagyját a későbbi községnek.

3. A lakóhely területe : Mike területe 5136 kat.held. Szántó 2836 kat.held. A 2300 kat.held. pedig rét, erdő, szőlő, stb. Ezen területben bentfoglaltak a földesuri földek is, amelyeket a delgozék csak a felszabadulás után mondhattak magukénak.

Nagyálláspuszta területe a földreform előtt így eszlett meg : 500 kat.held kisparaszt családé 320 lélekszánnal. May János és Glöckner Péter földbirtokosok 430 kat.heldet birtokoltak. A felszabadulás után ezeket a birtokokat a jogos tulajdonosoknak adták. Ebből Gyöcs-puszta 190 kat.heldet kapott. Nagyállás jelenlegi területi megosztása a következő : 860 kat.held. Ebből 120 kat.held területen a " Márc.9 " tizes 9 családdal, 740 kat.heldon pedig 52 család egyénileg gazdálkodik.

4. A negye székhelyétől délnyugati irányban kb 30 km távolságra fekszik, a nagyatádi járásban. A járás legkeletibb községe, mely Nagyatádtól 17 km-re fekszik. Igen elszigetelt, nehezen megközelíthető község volt, amíg az 1933-ban épített negyei út meg nem épült. Legközelebbi vasútállomása : Kadarkut, 7,5 km távolságban.

A negye székhelyétől kb 36 km távolságra fekszik Nagyállás-puszta, Nagyatádtól, a járási székhelytől pedig 14 km távolságra van keletre. Mikétől délre 4 km földut vezet Nagyállásra, amely közigazgatásilag és tanügyileg Mikéhez tartozik. Vasútállomások : Lábod 6 km, Kadarkut 10 km távolságban.

II. A lakóhely természeti földrajza.

1. Felszín : A község tengerszint feletti magassága 120 m. A község mélyebben fekszik a környező községeknél. Legmélyebb pontja a községnek a Rinya folyó völgye, amely a község területét észak-kelet és dél-nyugat irányban szeli át. A község felszíne általában sík, kisebb, összefüggéstelen hemekbuckák, és mélyebben fekvő lapályos területek teszik változatosná. Legmélyebben fekvő területe a Csökölyi-út mentén elterülő legelő, és a Garai-tó néven ismert sík rétság. Feltehető, hogy a felszín kialakulásában fontos szerepet játszott a lefolyó Pannontenger. Kadarkuttól Nagyatádig terjedő szélességben, a Balatentől a Drávaig volt a tenger lefolyási területe.

A felszín Nagyállás-pusztá felé nemet, emelkedik. A két helység térszint különbsége kb 6 m.

2. Éghajlat : Az éghajlata kontinentális. Esőt a nyugati és délnyugati szelek hoznak. Csapadék tavasszal március-április hónapban, ősszel november hónapban van a legtöbb. A mély fekvés következtében, gyakoriak a tavaszi fagyok. A nyári hónapokban aránylag több jégeső esik, mint a környező községekben. A nyár legmelegebb s legszárazabb hónapja: augusztus. A nyári hónapokban déli órákban a talaj felmelegedése igen nagyfokú.
3. Vizrajz : A község egyetlen folyója az északkelet - délnyugati irányban folyó Rinya. Változó vízállású, víznennyisége a község halastavait táplálja. Nagyállás-pusztá és határának vizét egy északra folyó esernyő vezeti a Rinyába. A község északi határában, a Kiserdőnél, és a községtől délkeletre a gyócsi határban van egy-egy forrás. A község egész területe talajvizes. A kutakban magasán áll a víz, erősen befolyásolja a kutak vízállását a leesett csapadék mennyisége. Az egészségtelen ivóvíz miatt sok a gelyvás megbetegedés. A Rinyának a község gazdasági életében is nagy szerepe jut. Mivel a Rinya árterületén savanyú széna terem, ami takarmányozás szempontjából értéktelen, ezért az árterületen halastavakat létesítettek. A községtől délre kb 1 km-re a vizesést kihasználva 1908-ban turbinával felszerelt vizimalom épült. Jelenleg az "Uj Élet" tészesnek fűrésztelepe. Továbbfolyva, a lábedi halastavak vizét táplálja.
4. Természetes növényzet és állatvilág : Természetes növénytakaró erdőség volt. A mélyebbfekvésű területeken éger, fűz és nyírfa ligetek, másutt egyes lombdűk/tölgy, eszter, hárs, gyertyán/. Az erdőirtások után felszabadult területeket akáccal fásították be.

Jelenleg az akác az uralkodó. A lombos erdőkben a pajzsika mint aljnövény jellegzetes. A mélyebb fekvésű helyeken a savanyú szénát adó fűfélék az eredeti növénytakaró. A legelők jellegzetes növénye volt a sikárgyökerű gyomnövény. Az utóbbi évtizedekben nagymértékben elszaporodott a vadkender és kaszilva, ez utóbbit takarmány hiányában állatok etetésére felhasználják. Sovány homokon gyakori a népiesen pergyének nevezett tarack. Különböző gyógynövényekben a község gazdag: vérehulló-fecskefű, kakukkfű, ezerjófű, stb.- Az utóbbi években fellendült a gyógynövények gyűjtése. Az erdőkben és legelőkön gyakori a csiperke, vargánya, nyulgomba és kék-, piros hátú galambica. Nagyobb erdei vadak: őz, dímvad, róka, borz, mókus. A tavakban és a mocsaras területeken gyakori a szürkegém, vadkacsa, szárcsa. Mezei rágcsálók közül gyakori a mezeinyul, hörcsög, ürge és ~~egér~~ egyes években sok az egér. A felszabadulás előtti időben a földesur évente körvadászatot rendezett. Az 1900-as évek elején Somsich Andor, az akkori földbirtokos az erdőterület nagyrészt kiirtatta és ekkor jelentősen megnövekedett a szántók és a dohányföldek területe.

5. Talaj: Jellegzetes talajféleség a sovány homok. A község határának kisebb részében találunk jobb minőségű erdei talajt. Leggyengébb minőségű talajt a község keleti részén, u.n. Bánat-mező, Irtás-puszta, Fiser-puszta, Nagyállás-puszta. A gazdálkodás formái: a háromnyomású gazdálkodásra a község legöregebb emberei sem emlékeznek.

III. A lakóhely története.

1. A 19. század elején Somsich Pongrác földbirtokos 17 németajku családot telepített be. Karinthiából jöttek és ezek képezték a község magvát. A jelenlegi Nagy-utca települt be akkor, minden család 7 kat.hold földet kapott. Későbbi időben újabb telepítés alkalmával Württembergi lakosokat telepítettek be. A mai János-utca és Csökölyi-utca épült akkor; ezek a családok 2 kat.hold földet kaptak. 48-as időkből adatunk nincs. A század végére a község lakossága erősen magyarosodott. A földesurtól kapott föld kevés volt a megélhetésükhöz, ezért napszámba jártak, míg távolabbi községekbe is. A XX. század elején Somsich Andor földbirtokos nagyobb terjedelmű szántókat áruba bocsátott. Teljesült a lakosság régi vágya, földet vásárolhatott. A föld iránti nagy szeretetükben még adósságra is vásároltak földet. Ekkor indult meg egy kisebb méretű kivándorlás; Amerikában remélték mielőbb megkeresni a föld árát.

Nagyállás, régen Inácut-puszta néven szerepelt. Besenyőt birtokló földesurak birtoka, az 1850-es években a Somsichóké, majd az 1900-as években Darnai Kaetán kaposvári vaskereskedőé, aki 1921-ben eladta. Egy részét May János-Glöckner Péter vette meg, 560 kat. holdat pedig Somogy és más vármegye nincstelenjei vásároltak meg, hogy maguknak otthont építsenek. Maga a régi puszta Hencse-Nagyatád, Mike-Homokszentgyörgy, Kadarkut-Lábod földutak találkozásánál épült. Az új puszta egy 4 km hosszú észak-dél irányú homokháton épült s egysoros az építkezése. Az utat nyugati oldalán elterülő birtok Glöckner Péteré volt, aki földet földért cserében sem volt hajlandó, házhelyet adni az új telepeseknek. A felszabadulás óta kezd a másik oldal is beépülni. Azóta épült az elbontott gazdasági épületekből kulturház és szövetkezeti bolt. A felszabadulás után teljesült a puszta lakóinak vágya, hogy közigazgatásilag a közelebb lévő Mikéhez kapcsolják.

1919-es események : megalakult a tanács, a lakosság követte a tanács irányítását.

2. ^X Horthy-rendszer : Ugy emlegetik itt, mint egy keserű emléket. Jellemző volt a község és pusztáinak elhagyatottsága. Amíg a földesurak portáinak csendjét a bálók zaja veri fel, addig a paraszt viskóit a nyomor, a bizonytalanság, munkanélküliség, a betegség, orvos hiány, a nincstelenség teszi még hallgatagottabbá. Eszes parasztfiatalok nem tanulhatnak tovább, az akkori rendszer elzárja őket az iskolától. Gazdálkodás korszerűtlen, melynek nyomán a szegénység, a kultúra hiánya jár. Ha a parasztnak a közigazgatás szerveivel volt ügyes-bajos dolga, 8 - 10 km-t kellett gyalogolnia; inkább megfizette a jogtalanul kivetett adót, mint annyit gyalogoljon, ugyanis tudta, hogy hiába, 1945-nek kellett jönni, hogy mind ez megszűnjön, s a régi rendszer helyére a dolgozó nép hazáját építse. 1945-ben a felszabadulás nagy változást hozott a község életében. A Földosztó Bizottság földet adott a volt uradalmi cselédeknek és a község szegényparasztjainak. 700 kat. hold szántó került földosztásra. A földesuri erdők állami kezelésbe kerültek. Megszűnt a község lakóinak és a volt uradalmi cselédeknek egymástól való elszigetelődése. A feleslegessé vált uradalmi épületek és ősi cselédlakások lebontása után, kamatmentes államkölcsönnel a volt uradalmi cselédek számára 30 egészséges új lakóház épült. A község a felszabadulás előtt a csökölyi körjegyzőséghez tartozott, a felszabadulás meghozta a község számára a politikai önállóságot.

Benépesülés : A község mint németnyelvű sziget él a környező köz-

ségek között, ebből adódik nagyfokú elzárkózottsága.

- 3. Népsűrűsége : Mike község lakóinak száma : 1000, Nagyálláspusztá lakóinak száma pedig : 320 lélek.
- 4. Eletformái : A földbirtokosok fényűző életmódjával szemben éles ellentétben állt a szegényparasztok életmódja. Az emeletes kastély árnyékában, egészségtelen, alacsony, nedves lakóházakban éltek a parasztok. Öltözködésük egészen egyszerű, táplálkozásuk is igen egészségtelen és egyoldalú volt. Káposzta, krumpli a főétel, zöldségféléket nagyon sokan nem is ismerték. Kulturigényeik nem voltak. A felszabadulás ezen a területen is gyökeres változást eredményezett. 33 új egészséges családi ház épült. A tömegszervezetek felvilágosító munkája nyomán, sokat tanult a falu. Elénkőbb lett a kapcsolat a városokkal, megismerték a magasabb életformát, megövekedtek igényeik az öltözködés, táplálkozás terén.
- 5. A benépesülés változásai : A község benépesülésében változást jelentett a Szatmár megyéből ide telepített dohánykertészek. ~~1945~~ 1945 után kitelepített német anyanyelvűek helyébe a Felvidékről 30 családot telepítettek be. Nagyállás lakói közé 30 fő Tolna megyéből ideköltözött sváb, 2 család pedig a Felvidékről telepedett le.
- 6. A sváb kérdés : A község első telepesei svábok. Magyar községek között elszigetelten élő községben a nemzetiségi kérdés nem éleződött ki. A XIX. század végén a földbirtokos tudatosan magyarosította a községet. Csak a Hitler-rendszerben vetődött fel élesen a sváb kérdés. Német agitátorok megalakították a "Volksbundot". Az 1941-es népszámláláskor a lakosság 22 %-a német anyanyelvűnek vallotta magát. 1945 után a sváb kérdés rendezésében házukat és földjüket a felvidéki telepések kapták meg. A szövetkezeti mozgalom terjedésének legnagyobb akadályja, a népnek határtalanul nagy földéhsége. Verejtékes munkával szerezték, szinte megkoplalták földjük minden egyes barázdáját. A nagyüzemi gazdálkodás előnyeit még nem értették meg, ezért szívesen rakaszkodnak a magántulajdonhoz.

IV. A gazdasági élet földrajza.

- 1. Mezőgazdálkodás : A gabonafélék közül a rozs termelés hódított területet. Kapások közül főleg a burgonyát és a dohányt termelik nagy területeken. A silány homokos talajon savanyu széna terem, így a takarmányhiány hátrányosan befolyásolja az állattenyésztést. A mezőgazdaságban a termésátlagot műtrágyázással lehet fokozni. A talajjavítási lehetőséget a szövetkezeti gazdálkodás tudja biztosítani. Konyhakertészet, gyümölcs- és szőlőtermelés jelentéktelen.

2. **Allattenyésztés** : Az állattenyésztés a külterjes állattenyésztéssel kezdődött. Az uradalom hatalmas legelőin bivaly,-juh-és tehéncsordák legeltek. Feketefűzben még ma is fellelhető a régi karám nyomai. Az állattenyésztés fejlődését hátrányosan befolyásolta a mélyfekvésű májmételes legelők, a sovány talajon termő savanyu széna. Az állattenyésztés így nem lendült fel, különös hasznot nem hozott, csupán a házi szükségletet fedezte.

Falunkban a vörös-tarka u.n. bonyhádifajta szarvasmarhát tenyésztik. Híde/gvéri, nehéz lovak vannak többségben. A XIX. századi hatalmas bivalycsordáknaak már semmi nyoma. A volt uradalomban főleg a mangalica és a kereszttezett sertéseket szaporították. A faluban inkább a hussertést tenyésztik.

Nagyállás akkori pusztája, volt az állatok delelő, álló,-pihenő helye, valószínű innét kapta a nevét is. A volt uradalmak, de a Tszcs, valamint az egyéni gazdák is rengeteg juhot tartanak; ezekkel hasznosítják az amugy másra nem használható sovány homokos, dombos selyemfűvel borított legelő részeket. A gyapjuból sok kerül a gyapjufeldolgozó üzemekbe, de a helyi lakosság is sokat felhasznál belőle pacskerok stb. készítéséhez, melyek jellegzetes sváb ruha darabok.

Az állatgondozás elég alacsony fokon áll. Pl. az istálló trágyát télen nem horadják ki naponta, abban a tévhitben, hogy az melegít. A takarmányozási lehetőségek mostohák, a pillangós növények, lóher, lucerna nem teremnek meg. A szarvasmarhákat igázzák. Az állattenyésztésből kiemelkedik a haltenyésztés, a község határában 9 halastóban folyik a szakszerű, magasszintű haltenyésztés.

3. **Erdőgazdálkodás** : A község határában elterülő hatalmas erdőket a század elején a földesurak birtokos tulajdonában voltak. Nagy területeket irtatott ki, a feltört talajban dohánytermelés folyik. Ilyen módon növekedett a község szántóföldje. A felszabadulás óta nagy területeket fásítottak be, a kitermelés is folyik, főként bányafát és vasuti talpfát termelnek ki.

4. **Ipar** : A lakosság a háziipart nem ismeri.

5. **Közlekedés, szállítás** : A község még a század elején az utak hiányában teljesen elszigetelődött. 1933-ban épült a megyei út, amely bekapcsolta községünket a forgalomba. Legközelebbi vasutállomás a 7,5 km-re lévő kadarkuti állomás. Ide irányul a szállítás. Nagyállás a homoktenger közepében, köves útja nincs, tengelyig érő homokban nehéz a közlekedés, különösen akkor, amikor szárazság van; ahogy itt mondják, akkor van itt sár, amikor nem esik az eső.

VI. Kulturális élet.

Az első iskola 1836-ban épült, zsuppos, alacsony egézségtelen, épü-

let. 1890-es években leégett, ekkor újjáépült és egy tanteremmel bővült is. Az iskola építésével egyidőben a földbirtokos óvodát is építtették, amely még ma is a járás legszebb óvodája. Sajnos az ugyanabban az időben épült iskola már nem volt ilyen korszerű épület. Felszabadulás után az első öt éves terv első évében megépült a háromtantermes modern szép új iskola. Az iskola 1896 óta kéttanerős volt. Komoly fejlődést ezen a téren is a felszabadulás hozott, amelyben a tárgyi és személyi feltételek azt a régi, elmaradott iskolát korszerűvé tették. A tanulók létszáma 180 - 200 körül mozog. Analfabéták száma 2 %. Kulturház nincs, mozi helyiség készülében van. A felszabadulás kulturális téren gyökeres változást hozott. A népkönyvtárat sokan látogatják. Jellemző a lakosságra a kulturszomj, amely nagyszámu közönséget vonz színelőadások, és a vándormozi, filmszolgálat előadásaira. A kulturális vonal fejlődésének egyik bizonyítéka, hogy 1945 előtt, hosszú évtizedeken keresztül a faluból nem ment senki középiskolába. 1945 óta rohamosan nőtt az érdeklődés a továbbtanulás, a művelődés iránt; ma már a számos középiskolás tanuló mellett három egyetemistánk is van. Mind több azoknak a száma, akik az általános iskola VIII. osztályát elvégzik.

Nagyállás gyermekei 1930 előtt az 5 km távolságra lévő rinyabesenyői iskolába jártak. 1936-ig egy szükség-termet létesítettek egy tanítóval. 1936-ban gyönyörű, modern iskola épült egy tanteremmel és egy tanítói lakással. Az iskola ugyan állami, de csak ~~egy~~ egy tanerős, míg a felszabadulás után kéttanerős lett. A tanulók létszáma jelenleg 50. 1954 óta már két tanteremben folyik a tanítás. A felszabadulás előtt innét továbbtanulni nem lehetett, még megélni is nehezen. Azóta több tanulóknak továbbtanulni, egy pedig a krakkói egyetemet végezte, s a Földművelésügyi Minisztérium dolgozója. Felszabadulás után épült modern kulturháza, melyben élénk kulturális élet folyik, a helyi Disz, uttörő, Párt, tömegszervezetek, nem utolsósorban az iskola irányításával és vezetésével. Szívesen járnak a népművelési előadásokra, havonta megjelenő vándormozit, színelőadásokat örömmel látogatnak. Az öt éves terv keretében telefont kapott a pusztas és azóta a postaszolgálat is rendszeres. Rádiót 15-öt számolhatunk Nagyálláson. Az itt lakó emberek munkáját az öröm ragyogja be, hisz ami itt van az mind a dolgozók boldogabb jövőjét biztosító szociálista létesítmények, melynek birtokában erős akarattal építik demokratikus hazánkat.

VII.

Felszabadulásunk eredménye, hogy községünk önálló lett. Öt éves tervben új iskola, mélyfúrású kut, 33 új lakóház, új telefon vonalak épültek.

Néprajz : A lakóházak építése és berendezésük a lehető legegyszerűbb. Sváb eredeti község, sem építkezésében, sem ruházatában, sem szokásaiban semmi magyaros népi, sem saját nemzetiségi vonást nem mutat. Nagyállásnak sincs eredeti népviselete, itt újévkor a regölés divik. Esetleg említésre méltó a disznóölések alkalmával szokásos maszkázás. Népművészete a községnek nincs. Fuvós zenekara messze környéken híres volt.

Gulyás Jánosné birtokában van 1890-es években kelt földesuri végrendekezés.

Községünkben egyke nincs. A nép sajnos igen babonás, a felvilágosító munka eredménye az ifjúságnál már mutatkozik.

Mike község térképe.

